

नातेसंबंध

४

चला, शिकू या...

- ◎ नातेसंबंध ओळखणे
- ◎ षष्ठी नाम आणि सर्वनामांची रूपे
- ◎ प्रश्नशब्द : कोणाचा
- ◎ षष्ठीचे प्रत्यय आणि शुद्ध शब्दयोगी अव्यय 'च'
- ◎ 'रोजच्या रोज', 'आजच्या आज' असे वाक्प्रचार

९

कुटुंब म्हणजे काय आणि कुटुंबात कोणाकोणाचा समावेश होतो?

खालील चित्रे पाहू या आणि चित्रे आणि उतारे यांच्या जोड्या जुळवू या.

अ.पु. ९

१.

२.

३.

क. सकीना खान (२८) - आमच्या कुटुंबात आम्ही दोघं आणि आमची छोडली - सना. ती नुकतीच तीन महिन्यांची झालीय. पुढच्या महिन्यापासून तिला पाळणाघरात ठेवावं लागेल. मला नोकरीवर रुजू व्हायचंय ना! तसंही आत्तासुद्धा आम्ही दोघं मिळूनच तिला सांभाळतो. रात्री तीन वाजेपर्यंत ती उठली तर मी तिला बघते, तीन वाजल्यानंतर साजिदची ड्युटी असते. तिचे डायपर बदलण्यापासून ते तिला बाटलीने दूध पाजण्यापर्यंत सर्व गोष्टी तोच माझ्याहून चांगल्या करतो. आम्हाला आणखी मुलं नकोत असं आम्ही ठरवलं आहे.

ख. पीटर डिसूझा (५५) - आमच्या पिढीतच कुटुंबाची व्याख्या बऱ्यापैकी बदलली. आमच्या कुटुंबात मी, माझी बायको आणि दोन मुली. माझे आई-वडील कधीच आमच्याजवळ राहिले नाहीत. जागा कुठे आहे या लहान घरात सर्वांना! नाताळला आणि इतर सणांना आम्ही त्यांना भेटायला गावी जातो. मुली परगावी असतात शिकायला. त्याही येतातच असं नाही. शाळा-कॉलेजना नेहमी सुट्ट्या असतात असे नाही आणि त्यांना गावी करमतही नाही. आताच्या युगात मित्रमंडळी म्हणजेच खरं कुटुंब. संकटात तेच धावून येतात!

ग. सरस्वतीबाई सखदेव (८९) - माझ्या मते कुटुंब म्हणजे आई - वडील, आजी-आजोबा आणि मुलं. असंच आहे माझं कुटुंब. कुटुंबात मुलं महत्वाची असतात. आमची नातवंडंही आता मोठी झालीयेत. सर्वांशी सतत संपर्क असणं महत्वाचं. त्यांच्या आयुष्यात आम्हालाही एक स्थान आहे या विचारानेच बरं वाटतं. तसंच जवळचे आणि दूरचे नातेवाईक येतात भेटायला, माझे भाऊ - भावजया, बहिणी - मेव्हणे, दीर - नणंदा वगैरे. आम्हीही जातो सणासुदीला त्यांच्याकडे.

(एकत्र / विभक्त / दूरस्थ कुटुंब)

क. ख. ग.

१. तीन वयोगटांतील व्यक्तींनी त्यांची मते मांडली आहेत. तुम्ही कोणाशी सहमत आहात?

२. तुमचे कुटुंब कोणत्या प्रकारात मोडते?

१. जयेश (१८) – जे आईवडिलांप्रमाणे पाठीशी उभे राहतात पण बदल्यात काहीच अपेक्षा करत नाहीत, ज्यांना बहीण-भावंडांप्रमाणे सर्व गुपिते सांगता येतात पण जे आपल्याशी कधीही स्पर्धा करत नाहीत, प्रत्येक संकटात जे धावून येतात तेच खरे मित्र.
 २. सिमरन (१२) – जी मला गृहपाठात नेहमी मदत करते, मधल्या सुट्टीचा डबा मी जिच्याबरोबर खाते, जी नेहमी माझ्या बाजूने बोलते, तीच आहे माझी जिवाभावाची मैत्रीण.
 ३. इम्रान (२७) – मित्र नसते तर कंटाळा आल्यावर मी अगदी रात्रीसुद्धा कोणाला फोन केला असता? मी नाटक-सिनेमे कोणाबरोबर पाहिले असते, चर्चा कोणाबरोबर केली असती आणि वाद कोणाशी घातले असते? मला बरं नसताना माझ्याजवळ कोण येऊन बसलं असतं आणि ऑफिसातल्या आणि आमच्या कट्ट्यावरच्या सर्व बातम्या मला कोणी पुरवल्या असत्या? आता सर्वात महत्वाचं – मला जी मुलगी आवडते तिचं माझ्याविषयी चांगलं मत व्हावं म्हणून कोणी प्रयत्न केला असता? मित्रांनी आणि केवळ मित्रांनीच!
- क. तुमच्या मते मित्र कुटुंबाची जागा घेऊ शकतात का? का?
-
-

ख. यापैकी कोणत्या प्रकारचे कुटुंब तुम्हाला आवडेल आणि का?

१. मुलांशिवाय कुटुंब
२. वृद्ध व्यक्तींशिवाय कुटुंब
३. मित्र म्हणजेच कुटुंब
४. विभक्त कुटुंब
५. एकत्र कुटुंब
६. दूरस्थ कुटुंब

३

‘ग्रॅनी-ग्रॅन्या’ नाही, ‘आजी-आजोबा’

अ.पु. ५-६

आजी-आजोबांचे ‘ग्रॅनी-ग्रॅन्या’ होण्याचा हा जमाना. दोन पिढ्यांमधील संवाद कमी होत चालला आहे, दुरावा वाढत चालला आहे. तरीही गेली पाच वर्षे ‘विद्यानिकेतन’ मध्ये ‘आजी-आजोबा’ संमेलन साजरे होत आहे. दरवर्षी एक नवीच कल्पना घेऊन मुले ज्येष्ठांना भेटतात, त्यांचे आशीर्वाद घेतात. गेल्या वर्षी मुलांनी या आजी-आजोबांना स्मार्टफोन वापरायला शिकवले. विद्यानिकेतन शाळेने सुरू केलेल्या ‘आचरणातून संस्कार’ या प्रयोगाचे कौतुक होत आहे.

तुम्ही तुमच्या आजी-आजोबांसाठी / आई-वडिलांसाठी काय करता?

४

नातेसंबंध.

जन्माने निर्माण होणारी नाती	
खापरपणजोबा	खापरपणजी
पणजोबा	पणजी
आजोबा	आजी
वडील	आई
भाऊ आपण स्वतः बहीण	
मुलगा	मुलगी
नातू	नात
पणतू	पणती
खापरपणतू	खापरपणती

मुलांच्या विवाहसंबंधाने होणारी नाती	
आपण स्वतः	
मुलाची बायको	मुलीचा नवरा
सून	जावई
सुनेचे / जावयाचे आई-वडील विहीण-व्याही	

आई-वडील अशा दोन्ही बाजूंनी असणारी नाती

आई	भावंड		त्यांची संतती
	भाऊ	मामा	मामेभाऊ
	वहिनी	मामी	मामेबहीण
	बहीण	मावशी	मावसभाऊ
	मेहुणा	काका	मावसबहीण

वडील	भावंड		त्यांची संतती
	भाऊ	काका	चुलतभाऊ
	वहिनी	काकी	चुलतबहीण
	बहीण	आत्या	आतेभाऊ
	मेहुणा	काका	आतेबहीण

विवाहसंबंधाने निर्माण होणारी नाती

पती			त्यांची संतती
	मेहुणा		भाचा
	बहीण	नणंद (वन्स)	भाची
	आई	सासू	
	वडील	सासरे	
	भाऊ	दीर	पुतण्या
	वहिनी (भावजय)		पुतणी

पत्नी			त्यांची संतती
	मेहुणा (साडू)		भाचा
	बहीण	मेहुणी	भाची
	आई	सासू	
	वडील	सासरे	
	भाऊ	मेहुणा	भाचा
	वहिनी		भाची

कोण + षष्ठी विभक्ती

Genitive / Possessive Case

	ए.व.	अ.व.
पुं.	कोणाचा	कोणाचे
स्त्री.	कोणाची	कोणाच्या
नपुं.	कोणाचे / चं	कोणाची

५

कोण कोणाचा?

खालील उदाहरणांप्रमाणे जोड्या लावू या.

उदा. काकाची मुलगी : चुलतबहीण

अ.पु. ७-९

१. मामाचा मुलगा	क. मावसभाऊ
२. आत्याची मुलगी	ख. चुलतभाऊ
३. काकाची मुलगी	ग. मामेबहीण
४. मावशीचा मुलगा	घ. मामेभाऊ
५. काकाचा मुलगा	च. आतेबहीण
६. मामाची मुलगी	छ. चुलतबहीण

टीप :

काका = चुलता

म्हणून काकाचा मुलगा = चुलतभाऊ,
तसेच

काकाची मुलगी = चुलतबहीण

शब्दसंपदा

६

लग्नानंतर काही नवीन नाती येतात.

अ.पु. १०-१२

नवऱ्याची बहीण 'नणंद',
नवऱ्याचा भाऊ 'दीर',
बायकोचा भाऊ 'मेहुणा',
बायकोची बहीण 'मेहुणी'...
कशी आहेत ही नाती?

सारख्या सूचना

दिवाळी आली म्हणून विचार केला लाडू करंज्या करीन चार. पण सासू कुठली ऐकायला, लागली सूचना घायला. आता म्हणते, गोड पदार्थ जमत नाहीत तुला. चिरोटे कसे खुसखुशीत हवेत. लाडू तुपाने तुकतुकीत दिसायला हवेत. आणि सारखं कसलं गं गोडधोड! जरा चमचमीत पदार्थ कर. चकल्या कुरकुरीत कर बरं! पोहे चांगले भाजून घे. चिवडा अगदी चुरचुरीत होऊ दे. अशा सारख्या सूचना देणारी ती सासू!

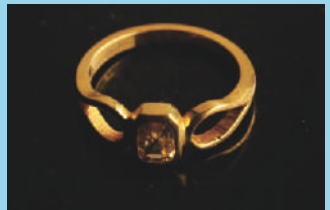

सूचना नकोत

दिवाळी आली. वाटलं, चार पदार्थ खाईन छान. जरा तब्येत सुधारेल माझी. पण माझी सून इतकी लाखातली ना! कडकडीत चकल्या, चामट झालेला चिवडा असे चविष्ट पदार्थ करून हिनेच स्लिम अँड ट्रिम ठेवलंय मला. म्हणून सूचना देते मी. नाही तर मला तरी काय हौस आहे तोंड वाजवायची? पण हिचा आपला एकच धोशा! सूचना नकोत म्हणणारी ती सून!

८ खालील चित्रे आणि वाक्ये पाहू या आणि बाणाने जोडू या.
तुम्हाला आणखी काही उदाहरणे सुचतायत का?

१. 	त्या ठेच्याच्या मिरच्या आहेत. जहाल तिखट असतील.	क.
२. 	अंगठीचं सोनंच काय ते शिल्लक राहिलंय, बाकी सगळं कर्ज फेडण्यासाठी विकलं.	ख.
३. 	१ ते ५ मिटींगची वेळ आहे. कोणीही कामात व्यत्यय आणू नये.	ग.
४. 	देवाची फुलं आहेत ती, बाळा. वास घेऊ नये त्यांचा.	घ.
५. 	निषेध! इथे मॉल होऊ देणार नाही. हे खेळाचं मैदान आहे.	च.
६. 	फेरीवाल्यांना हटवा! पादचाऱ्यांच्या पुलावर यांनी का गर्दी केलीये?	छ.

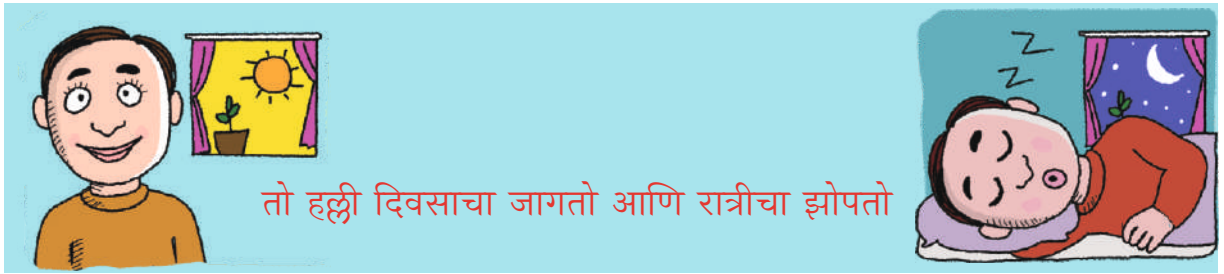
चिंत्त

९ गाळलेल्या जागा भरू या.

(सकाळ, रोज, काल, पुढे, आज, रात्र, संध्याकाळ (२), दुपार, दर)

सकाळचा चहा घेतल्याशिवाय रवींद्रावांचा दिवस सुरू होत नाही. ताबडतोब
वर्तमानपत्र लागते. बातम्या वाचून मगच ते दैनंदिन कामांना सुरुवात करतात.
..... दिवशी काय करायचे हे सर्व ठाऊक असते. सकाळी रवींद्राव कुठेच जात
नाहीत. बायकोला घरच्या कामात मदत करतात. जेवण करून एक छोटीशी
वामकुक्षी घेतात. सहा वाजले की बागेत फेरी मारायला जातात. घरी येऊन
..... सातच्या सह्याद्रीच्या बातम्या बघतात आणि लगेच जेवायला बसतात.
..... रवींद्राव जास्त काही खात नाहीत. नंतर ते डायरी लिहितात.
“अहो, रोज काय तेच तेच लिहिता? तुमचा कालचा, आजचा आणि दैनंदिन
कार्यक्रम सारखाच आहे आणि असेल! गेली पाच वर्ष तेच करताय तुम्ही!” किचनमधून
रवींद्रावांच्या बायकोचा आवाज येतो.

१० रिकाम्या जागा भरू या.

उदा० हल्ली तू (रात्र) रात्रीची खूप जागतेस का?

१. (महिना) किराणा एकदम विकत घेतला तर स्वस्त पडतो.
२. तुमच्या गावात (आठवडा) बाजार कधी भरतो?
३. माझं (नेहमी) पेन मला सापडत नाहीये.
४. ही माझी (संध्याकाळ) गाडी आहे.
५. हा तुझा (रोज) रस्ता आहे का? कारण तू खूप सहजपणे गाडी चालवतेस.
६. (दुपार) मी फारसं जेवत नाही.
७. धान्याचा (वर्ष) साठा करून मग व्यापारी खोटी टंचाई निर्माण करतात.

षष्ठी : सर्वनाम

Genitive Forms : Pronouns

		एकवचन	अनेकवचन
मी	मी + कागद	माझा कागद	माझे कागद
आम्ही	आम्ही + अर्ज	आमचा अर्ज	आमचे अर्ज
आपण	आपण + वर्ग	आपला वर्ग	आपले वर्ग
तू	तू + हात	तुझा हात	तुझे हात
तुम्ही	तुम्ही + वेळ	तुमची वेळ	तुमच्या वेळा
आपण	आपण + गरज	आपली गरज	आपल्या गरजा
तो	तो + बाग	त्याची बाग	त्याच्या बागा
ती	ती + संध्याकाळ	तिची संध्याकाळ	तिच्या संध्याकाळी
ते	ते + घर	त्याचे घर	त्याची घरे
ते (अ०व०)	ते + पुस्तक	त्यांचे पुस्तक	त्यांची पुस्तके
त्या (अ०व०)	त्या + झाड	त्यांचे झाड	त्यांची झाडे
ती (अ०व०)	ती + काम	त्यांचे काम	त्यांची कामे

११

गाळलेल्या जागा भरू या.

अ०पु० १३-१५

उदा० (ते) त्यांची गोची झाली. ते चुकीच्या बसमध्ये चढले!

क. (मी) गोंधळ रस्ता चुकले!

ख. (ती) गैरसमज माझ्यावर चिडली!

ग. (ते) घोटाळा पुस्तक घरी विसरले!

घ. (आम्ही) फजिती चुकीच्या माणसाला रागावले!

च. (तो) पोपट वेगळ्या इमारतीत शिरला!

शिक्षक / शिक्षिका उदा० ते (अव०) त्यांचं ऐका तर तुम्ही!	विद्यार्थी / विद्यार्थिनी त्यांचं ऐका तर तुम्ही!
ती	तिचं ऐका तर तुम्ही!
मी	माझं ऐका तर तुम्ही!
आम्ही	आमचं ऐका तर तुम्ही!
तो	त्याचं ऐका तर तुम्ही!
त्या	त्यांचं ऐका तर तुम्ही!

शिक्षक / शिक्षिका उदा० पिशवी त्या मामाची पिशवी	विद्यार्थी / विद्यार्थिनी त्या मामाची पिशवी
किल्ली	त्या मामाची किल्ली
चप्पल	त्या मामाची चप्पल
सदरा	त्या मामाचा सदरा
कागद	त्या मामाचा कागद
पत्र	त्या मामाचं पत्र
घर	त्या मामाचं घर
गाडी	त्या मामाची गाडी

षष्ठी

Genitive / Possessive Case

एकवचन	अनेकवचन	एकवचन	अनेकवचन
त्या मामाचा सदरा	त्या मामाचे सदरे	त्या मामांचा सदरा	त्या मामांचे सदरे
त्या मामीची पिशवी	त्या मामीच्या पिशव्या	त्या मामींची पिशवी	त्या मामींच्या पिशव्या
त्या बाळाचे खेळणे	त्या बाळाची खेळणी	त्या बाळांचे खेळणे	त्या बाळांची खेळणी

शिक्षक / शिक्षिका	विद्यार्थी / विद्यार्थिनी
उदा० पिशवी	
त्या मामीची पिशवी	त्या मामीची पिशवी
किल्ली	त्या मामीची किल्ली
चप्पल	त्या मामीची चप्पल
सदरा	त्या मामीचा सदरा
कागद	त्या मामीचा कागद
पत्र	त्या मामीचं पत्र
घर	त्या मामीचं घर
गाडी	त्या मामीची गाडी

सराव

षष्ठी - संबंधी सर्वनाम Genitive - Relative Pronouns

एकवचन		अनेकवचन	
जो	ज्याचा फोटो	जे	ज्यांचे फोटो
	ज्याची खुर्ची		ज्यांच्या खुर्च्या
	ज्याचे घर		ज्यांची घरे
जी	जिचा फोटो	ज्या	ज्यांचे फोटो
	जिची खुर्ची		ज्यांच्या खुर्च्या
	जिचे घर		ज्यांची घरे
जे	ज्याचा फोटो	जी	ज्यांचे फोटो
	ज्याची खुर्ची		ज्यांच्या खुर्च्या
	ज्याचे घर		ज्यांची घरे

व्याकरण

षष्ठी - दर्शक सर्वनामांची Genitive - Demonstrative Pronouns

व्याकरण

एकवचन		अनेकवचन	
हा	याचा फोटो	हे	यांचे फोटो
	याची टोपी		यांच्या टोप्या
	याचे घर		यांची घरे
हे	याचा फोटो	ही	यांचे फोटो
	याची टोपी		यांच्या टोप्या
	याचे घर		यांची घरे
ही	हिचा फोटो	या	यांचे फोटो
	हिची टोपी		यांच्या टोप्या
	हिचे घर		यांची घरे

टीप : याचा = ह्याचा याची = ह्याची याचे = ह्याचे...

सराव

शिक्षक / शिक्षिका

विद्यार्थी / विद्यार्थिनी

उदा. विमानतळ-प्राधिकरण
(एअरपोर्ट अथॉरिटी)मला विमानतळ-प्राधिकरणाची
परवानगी हवी आहे.मला विमानतळ-प्राधिकरणाची
परवानगी हवी आहे.

सरकार

मला सरकारची परवानगी हवी आहे.

हायकोर्ट

मला हायकोर्टाची परवानगी हवी आहे.

महाविद्यालय / कॉलेज

मला कॉलेजची परवानगी हवी आहे.

कार्यालय / ऑफिस

मला ऑफिसची परवानगी हवी आहे.

आयकरविभाग

मला आयकर विभागाची परवानगी हवी आहे.

महानगरपालिका

मला महानगरपालिकेची परवानगी हवी आहे.

शिक्षक / शिक्षिका

विद्यार्थी / विद्यार्थिनी

उदा० परवानगी

मला एअरपोर्ट अथॉरिटीची परवानगी हवीये. मला एअरपोर्ट अथॉरिटीची परवानगी हवीये.

उत्तर

मला एअरपोर्ट अथॉरिटीचं उत्तर हवंय.

परवाना

मला एअरपोर्ट अथॉरिटीचा परवाना हवाय.

प्रतिक्रिया

मला एअरपोर्ट अथॉरिटीची प्रतिक्रिया हवीये.

अधिकारपत्र

मला एअरपोर्ट अथॉरिटीचं अधिकारपत्र हवंय.

संमती

मला एअरपोर्ट अथॉरिटीची संमती हवीये.

होकार

मला एअरपोर्ट अथॉरिटीचा होकार हवाय.

सराव

गंमत

कुंदाच्या काकूंनी कुंदाच्या काकांच्या कचेरीचे कागद कात्रीने कराकरा कापून कचऱ्याच्या कुंडीत कोंबले.

शिक्षक / शिक्षिका

विद्यार्थी / विद्यार्थिनी

उदा० चहा

आता चहाची वेळ झालीये.

आता चहाची वेळ झालीये.

बस

आता बसची वेळ झालीये.

लेक्चर

आता लेक्चरची वेळ झालीये.

फ्लाईट

आता फ्लाईटची वेळ झालीये.

बैठक

आता बैठकीची वेळ झालीये.

वामकुक्षी

आता वामकुक्षीची वेळ झालीये.

१२ खालील उदाहरण वाचू या आणि रिकाम्या जागा भरू या.

अ.पु. १६-१९

मचमच करणे, घोरणे, मोठ्याने बोलणे, भांडणे, भटकणे, झोपणे, खोटं बोलणे

उदा. आईशप्पथ, (तो) त्याच्या मचमच करण्याचा मला त्रास होतो.

क. आईशप्पथ, (रमा) मला त्रास होतो.

ख. (आम्ही) त्याला त्रास होतो.

ग. (आजी) वेळीअवेळी आईला खूप त्रास होतो.

घ. (नवरा) बायकोला खूप त्रास होतो.

च. (तू) उशिरापर्यंत बाबांना खूप राग येतो.

छ. (मी) मुलांना खूप त्रास होतो.

१३ फरक ओळखू या.

अ.पु. २०-२२

वाक्ये	षष्ठीचा वापर	ठासून सांगण्यासाठी 'च'चा वापर
उदा. काही सेकंदांतच वेंटर पाण्याचे पेलें घेऊन आला.	पाण्याचे	सेकंदांतच
१) पोलिसांचं काम अवघडच आहे म्हणा!		
२) त्याचं कशाकडेच लक्ष नव्हतं. काय चाललं होतं त्याच्या डोक्यात?		
३) पोलीचा शेवटचा तुकडा तोंडात कोंबतच मी उठलो.		
४) समोरच उभा असलेला माणूस साधारण बाबाच्या वयाचा.		
५) मी आमच्या गाडीच्या दिशेनेच नजर टाकली.		

१४

ऐकू या.

१. आता खालील प्रश्नांची उत्तरे निवडू या.

क. सूत्रधार आणि प्रिया यांच्यात काय नातं आहे?	१. प्रियकर - प्रेयसी २. नट - नटी ३. नट - प्रेक्षक
ख. सूत्रधार म्हणजे...	१. नट २. नाटकाचा निवेदक ३. दिग्दर्शक
ग. प्रेक्षक म्हणजे...	१. लेखक २. सूत्रधार ३. नाटक पाहणारे
घ. उताऱ्यातील 'माकडचेष्टा' या शब्दाचा योग्य अर्थ कोणता?	१. विनोदी हावभाव २. सराव ३. मस्करी
च. प्रियेची कोणती सवय सूत्रधाराला आवडत नाही?	१. रंगमंदिरात उशिरा येण्याची २. कावरंबावरं होण्याची ३. माकडचेष्टा करण्याची
छ. 'भाजी मार्केटमध्ये एक लहान मूल हरवते व होऊन आपल्या आईला शोधण्याचा प्रयत्न करते.' रिकाम्या जागी योग्य विशेषण कोणते?	१. लहान २. निरागस ३. कावरेबावरे
ज. तुमच्या आयुष्यात असे कोणी खास आहे का?	१. हो २. नाही ३. सांगता येत नाही ४. सांगायचे नाही

२. तुमच्या आयुष्यातील खास व्यक्तीने काय करावे आणि काय करू नये असे तुम्हाला वाटते? उदाहरणार्थ, रोज सकाळचा चहा करावा, उशीर झाल्यास फोन करावा, खाताना आवाज करू नये इ.

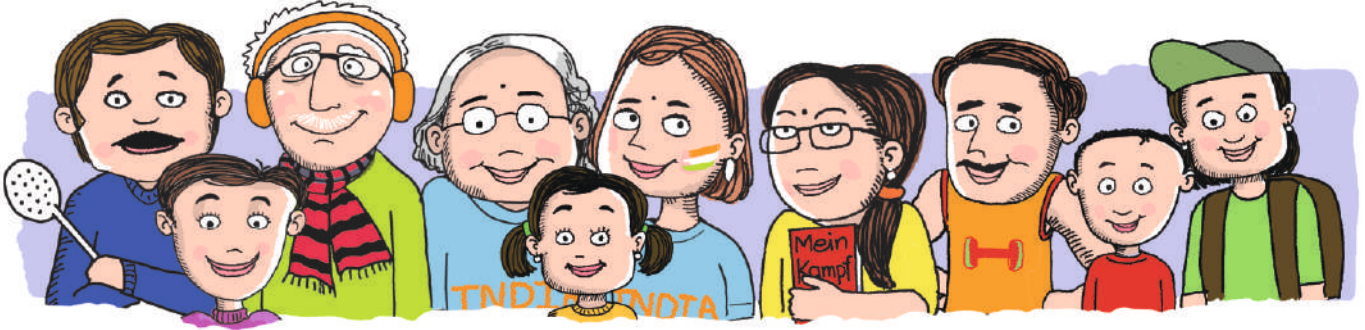
.....

.....

.....

१५ उदाहरणाप्रमाणे वाक्ये बनवू या.

अ.पु. २३

कांबळे कुटुंब एक मोठे दहा जणांचे एकत्रित कुटुंब आहे. आणि म्हणतात ना, 'व्यक्ती तितक्या प्रकृती'. घरातल्या प्रत्येकाचे एक वेगळेच व्यक्तिमत्त्व आहे, वेगळीच तऱ्हा आहे.

एखाद्या गोष्टीचा / ची / चे : छंद - नाद - वेड - आवड - सवय असणे

उदा. बाबा : वेगवेगळे पदार्थ बनवणे -

बाबांना वेगवेगळे पदार्थ बनवण्याचा छंद आहे.

१. आजोबा : रॉक आणि पॉप संगीत ऐकणे -

२. आई आणि आजी : क्रिकेटचे सामने बघणे -

३. काका : मॅरेथॉन स्पर्धामध्ये भाग घेणे -

४. काकू : आत्मचरित्रे वाचणे -

५. आत्या : जगभर फिरणे -

६. बच्चे कंपनी : शास्त्रीय संगीत -

क. रोहन : सतार वाजवणे -

ख. मीरा : व्हायोलीन वाजवणे -

ग. केतन : तबल्यावर साथ करणे -

१६

खाली दिलेली क्रियापदे आणि नामे वाचू या आणि षष्ठी विभक्तीचा उपयोग करून मजेशीर जोड्या बनवू या. अजून इतर शब्दही वापरू या.

पाहणे, विकणे, फेकणे, विकत घेणे, बोलणे, खाणे, पिणे...	दुकान फोटो मेट्रो मालक खोली
	ऑफिस काम टेन्शन जोडपे
	गाडी सासू काच भाजी दरवाजा किलो
	पोस्ट नाणी आरसा सून पुस्तक

शब्दसंपदा

उदा० खाण्याची गाडी...

.....

.....

.....

.....

१७

आत्ताच्या आत्ता

१. बाबा आणि त्याच्या मुलामधल्या संवादातील कोण कुठली वाक्ये बोलत आहे ते ओळखू या आणि हा संवाद योग्य त्या क्रमाने वहीत लिहून काढू या.

अनुक्रम	बाबा	समर्थ
उदा० पूर्णच्या पूर्ण गृहपाठ आजच्या आज का करायचा पण? रोज करतो ना थोडा थोडा.		✓
१. (घरात येऊन) बाबा, आता थोड्या वेळापूर्वीच तर खाली गेलो होतो. आणि सकाळी थोडा अभ्यास केलाय ना मी!		
२. (खाली खेळत असलेल्या आपल्या मुलाला) समर्थ, चल, वर ये आता! पुरे झाल्या उनाडक्या. आत्ताच्या आत्ता अभ्यासाला बस बघू!		
३. (खालूनच) काय रे बाबा, खेळू दे ना अजून थोडा वेळ!		
४. ते काही नाही. केव्हाचा गेलायस खाली खेळायला! चार तास होत आले आता.		
५. पण बाबा -		
६. असा थोडा अभ्यास करून काय होणारंय? उरलेला सर्वच्या सर्व आज पूर्ण कर. आज मलाही रजा आहे, तर तुझा सुट्टीतला गृहपाठ संपवू या.		
७. (मनात) जाऊ दे, आत्ताच्या आत्ता निमूट अभ्यासाला बसावं, हे बरं. नाही तर, काहीच्या काही बोलत बसेल हा बाबा!		

८	पण नाही नि बीण नाही. तुला किती वेळा सांगितलंय, <u>तेव्हाच्या तेव्हा</u> , <u>वेळच्या वेळी</u> कामं पूर्ण करावीत. अरे, रोजच्या रोज लवकर उठ. <u>रोजच्या रोज</u> बदाम खा. वेळापत्रकानुसार रोजच्या रोज भरपूर अभ्यास कर. मग बघ, कसे <u>पैकीच्या पैकी</u> गुण मिळतात ते परीक्षेत!		
९	अरे, तुझी सुट्टी संपायला आता दोनच दिवस राहिलेत. सुट्टीच्या पहिल्या दिवसापासून रोजच्या रोज थोडा अभ्यास केला असतास, तर <u>कधीच्या कधी</u> पूर्ण झाला असता!		

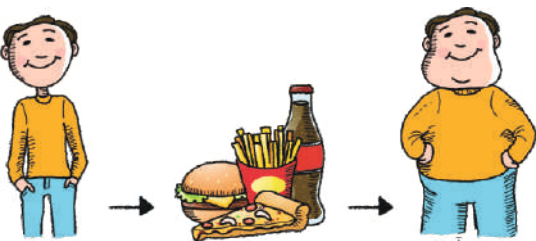
२. वर अधोरेखित केलेले शब्द योग्य त्या अर्थाआधी लिहू या.

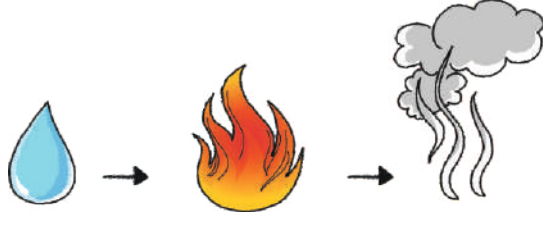
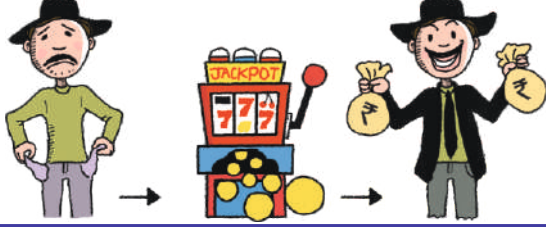
अधोरेखित शब्द	अर्थ	अधोरेखित शब्द	अर्थ
१.	खूप वेळा आधी	६.	सगळा
२.	आता लगेच, वेळ न दवडता	७.	आजच
३. <u>तेव्हाच्या तेव्हा</u>	त्या त्या वेळी	८.	संपूर्ण
४.	रोज न चुकता, दररोज	९.	वेळेवर
५.	जेवढे गुण तेवढे सगळे	१०.	काहीपण, वायफळ

१९

खालील उदाहरण वाचू या. चित्रांच्या आधारे वाक्ये बनवू या.

अ.पु. २४-२९

१. 	लुकड्या जाडा उदा. केतन कसला दिसतो आता! लुकड्याचा चांगलाच जाडा झालाय.
२. 	बर्फा पाणी

३.		पाण्या वाफ
४.		रंका राव
५.		बेडका राजकुमार

१९.

खालील संवाद वाचू या आणि अधोरेखित रंगीत शब्दांचा अर्थ शोधून काढू या.
तसेच संवाद बनवू या.

विशेषणाची पुनरावृत्ती होते.

उदा. विशेषण - बारकुडी

आजोबा : सईबाई, नीट खात जा, व्यवस्थित पीत जा. बारकुडीची बारकुडी राहू नकोस.

सई : काय म्हणालात? बारकुडीची बारकुडी? म्हणजे?

आजोबा : म्हणजे वाघाचे पंजे. अगं, म्हणजे एकदा बारकुडी ती कायमची बारकुडी.

सई : मग नुसतं बारकुडी म्हणा ना!

आजोबा : नाही माझी सायुडी, बारकुडीची बारकुडी जास्त छान वाटते.

बारकुडीची बारकुडी =

१. विशेषण : मट्टु

बाई: अभ्यास करा रे मुलांनो, टिंगलटवाळ्या कमी. नाही तर राहाल.

मुले: बाई, काय म्हणालात?? म्हणजे?

बाई: हो रे, म्हणजे मट्टु.

मुले: अच्छा, म्हणजे जसं कोणाला स्मार्टफोन वापरता येत नाही तसं ना?

२. विशेषण : रिकामं

रोहन : चला मित्रांनो, बाहेर जेवायला जाऊ या आज रात्री. कशी आहे कल्पना?

सनी : हो चालेल, पण त्या संजयला कळवू नका. त्याचं पाकीट रिकामं रिकामं असतं कायम.

रॉजर : म्हणजे?

रोहन : म्हणजे रिकामं, बिनपैशाचं.

रॉजर : अच्छा, कळलं मला. म्हणजे फुकटचं खाऊ नये म्हणून काय! हा: हा: हा:!

३. विशेषण : भरलेली

पांडू : केवढं गरम होतंय! अंगाची नुसती लाही लाही होतेय आणि त्यातून पाण्याचा तुटवडा.

माधवभाऊ : अरे पांडू, आपल्याला काय टेन्शन? घरामागची विहीर कायम!

पांडू : काय सांगता माधवभाऊ, म्हणजे?

माधवभाऊ : अरे पांडोबा, म्हणजे भरलेली विहीर.

पांडू : समजले. कायम पाण्याने भरलेली, बरोबर.

संभाषण साधू या

माझी जिवाभावाची / जिवलग मैत्रीण / घट्ट / घनिष्ठ मैत्री असणे

जिने मला पाठिंबा / आधार दिला

एकमेकांसाठी कधीही धावून जाणे

काकांचा रागीट चेहरा डोळ्यांसमोर आला की सगळे अवसानच गळून जाते

भावडांशी भांडण होणे
मित्रांनी टिंगल करणे
आतल्या गाठीचं असणे
वाद घालणे

आईसारखी माया करणे
वडिलांसारखे पाठीशी उभे राहणे
आईला / वडिलांना वचन / आश्वासन देणे

२०

खालील चित्र पाहू या आणि चित्रवर्णन करू या.

१. आपल्या कुटुंबाचा वंशवृक्ष (family tree) काढू या व कोणाचे आपल्याशी काय नाते आहे ते सांगू या.
२. कोणाची स्मरणशक्ती चांगली आहे? चला खेळ खेळू या.
 - चौदा पत्त्यांचे (वर्गातील संख्येनुसार) संच तयार करावेत.
 - खाली दाखवल्याप्रमाणे प्रत्येक पत्त्याच्या एका बाजूवर नाते लिहावे व त्या पत्त्याची मागील बाजू कोरीच ठेवावी.
 - दोन दोन विद्यार्थ्यांचे गट तयार करावेत. प्रत्येक जोडीला चौदा पत्ते द्यावेत.
 - पत्त्यांची कोरी बाजू वर राहील अशा पद्धतीने ते समोर मांडावेत.
 - मग खेळास सुरुवात करावी.
 - एका विद्यार्थ्याने दोन पत्ते उलटावेत. जर नात्यांची जोडी जमली; उदा. 'आजी-आजोबा', 'सासू-सासरे', तर एक गुण त्याला मिळाला. जोडी न जमल्यास ते पत्ते होते त्या जागी तसेच ठेवावेत.

आजी	आजोबा	काका	काकू	सासू	सासरे	मामा
-----	-------	------	------	------	-------	------

मामी	दीर	जाऊ	सून	मुलगा	मुलगी	जावई
------	-----	-----	-----	-------	-------	------

- ज्याची स्मरणशक्ती अधिक त्याला अधिक जोड्या जमवता येतील.
- मुलगी-जावई, सासू-सासरा, आजी-आजोबा, मामा-मामी, काका-काकू, दीर-जाऊ, सून-मुलगा
३. तुम्हाला आत्तापर्यंत मिळालेल्या भेटवस्तूंची एक यादी बनवा. किमान दहा भेटवस्तू लिहा.

२२

‘एका लग्नाची दुसरी गोष्ट’ या मालिकेचा एक भाग पाहू या आणि खालील प्रश्नांची उत्तरे देऊ या.

१. हे लोक घनाचे कोण? ओळखू या.

क.

ख.

ग.

घ.

च.

छ.

ज.

झ.

ट.

२. चूक की बरोबर ते लिहू या.

उदा. घनाच्या घरी १५ जण राहतात.

बरोबर

क. घनाच्या काकीचं लग्नानंतरचं नाव विनिता असं आहे.

.....

ख. लग्नानंतर नाव बदलायला राधाला आवडेल.

.....

ग. घनाच्या आवडत्या काकाचं नाव दिगंबर आहे.

.....

च. राधा जे. जे. स्कूल ऑफ आर्ट मधून कमर्शियल आर्ट्स शिकली आहे.

.....

छ. राधाने सर्वांच्या पाया पडावं असा आजीचा मुळीच आग्रह नाही.

.....

३. खालील नाती ओळखू या.

- क. घनाची काकी घनाच्या आईची कोण? जाऊ, की मेहुणी?
- ख. घनाची बहीण घनाच्या बायकोची कोण? नणंद, की भावजय?
- ग. घनाची बायको घनाच्या बाबांची कोण? सासू, की सून?
- घ. घनाचा मेहुणा म्हणजे त्याच्या बायकोचा भाऊ, की दीर?
- च. घनाची बायको घनाच्या बहिणीची कोण? विहीण, की वहिनी?
- छ. घनाची आई आणि त्याच्या बायकोची आई या एकमेकींच्या विहिणी, की वहिन्या?

शब्दसंपदा

नाम : नातेसंबंध

तो परिवार, ते -	ती पिढी, त्या पिढ्या	ते कुटुंब, ती कुटुंबे / ती कुटुंबं
तो नातेवाईक, ते -	ती आजी, त्या आज्या	ते सासर, ती सासरे / ती सासरं
तो आजोबा, -	ती आई / त्या आई, त्या आया	ते माहेर, ती माहेरे / ती माहेरं
तो बाबा, -	ती मावशी, त्या मावश्या	ते लग्न, ती लग्ने / ती लग्नं
तो मामा, ते -	ती मामी, त्या माम्या	ते नाते / ते नातं, ती नाती
तो काका, ते -	ती काकू, त्या काकवा / त्या काकू / ती काकी, त्या काक्या	ते आईवडील
तो दीर, ते -	ती आत्या, त्या -	ते जोडपे / ते जोडपं, ती जोडपी
तो दादा, ते -	ती ताई, त्या ताया	ते लेकरू, ती लेकरे / ती लेकरं
तो भाऊ, ते -	ती बहीण, त्या बहिणी	ते बाळ, ती बाळे / ती बाळं
तो नवरा, ते नवरे	ती बायको, त्या बायका	ते मूल, ती मुले / ती मुलं
तो पती, ते -	ती सहचारिणी, त्या -	
तो मुलगा, ती मुलं / ते मुलगे	ती पत्नी, त्या-	
तो लेक, ते -	ती मैत्रीण, त्या मैत्रिणी	
तो सासरा / ते सासरे	ती मुलगी, त्या मुली	
तो साडू, ते -	ती लेक, त्या लेकी	

तो मेहुणा, ते मेहुणे	ती सासू / त्या सासूबाई, त्या सासवा	
तो मित्र, ते -	ती सून, त्या सुना	
तो शेजारी, ते -	ती नात, त्या नाती	
	ती मेहुणी, त्या मेहुण्या	
	ती भावजय, त्या भावजयी	
	ती वहिनी, त्या वहिन्या	
	ती विहीण, त्या विहिणी	

१. ऊकारान्त नामे

दृष्टिक्षेपातील ऊकारान्त नामे लिंगानुसार शोधून पुढीलप्रमाणे सामान्यरूपे लिहू या.

१. क. ऊकारान्त पुल्लिंगी नामे

(नाम) (ए०व० - अ०व०)	(सा०रू०) (ए०व० - अ०व०)
तो चेंडू - ते चेंडू	त्या चेंडू-, त्या चेंडूं-
तो चिक्कू - ते चिक्कू	त्या चिक्कू-, त्या चिक्कूं-
तो अश्रू - ते अश्रू	त्या अश्रू-, त्या अश्रूं-

वापर : चेंडूमागे...

२.

(नाम) (ए०व० - अ०व०)	(सा०रू०) (ए०व० - अ०व०)
तो विंचू - ते विंचू	त्या विंचवा-, त्या विंचवां-
तो भाऊ - ते भाऊ	त्या भावा-, त्या भावां-

वापर : विंचवाकडे

आता सरावासाठी पुढीलप्रमाणे वर्गात संभाषण करू या.

संभाषणातील सहभागी : १) विद्यार्थी एक २) विद्यार्थी दोन ३) सगळे एकत्र

विद्यार्थी एक : त्या विंचवाबद्दल तुम्हाला काय वाटतं?

सगळे : काय? विंचवाबद्दल?

विद्यार्थी एक : हो! विंचवाबद्दल.

सगळे : तो आम्हाला अजिबात नाही आवडत.

(याचप्रमाणे : लाडू, भाऊ... वापरून वरीलप्रमाणे संभाषण करू या.)

ख. ऊकारान्त नपुंसकलिङ्गी नामे

(नाम) (ए०व० - अ०व०)	(सा०रू०) (ए०व० - अ०व०)
ते लिंबू - ती लिंबे	त्या लिंबा-, त्या लिंबां-
ते कोकरू - ती कोकरे	त्या कोकरा-, त्या कोकारां-
ते वासरू - ती वासरे	त्या वासरा-, त्या वासरां-

वापर : लिंबावर

ग. ऊकारान्त स्त्रीलिङ्गी नामे

(नाम) (ए०व० - अ०व०)	(सा०रू०) (ए०व० - अ०व०)
ती जादू - त्या जादू	त्या जादू-, त्या जादूं-
ती वाळू	त्या वाळू-,

वापर : जादूसाठी

(नाम) (ए०व० - अ०व०)	(सा०रू०) (ए०व० - अ०व०)
ती सासू - त्या सासवा	त्या सासू-, त्या सासवां-
ती काकू - त्या काकू / काकवा	त्या काकू-, त्या काकूं- / काकवां-

वापर : सासूमुळे

(नाम) (ए०व० - अ०व०)	(सा०रू०) (ए०व० - अ०व०)
ती जाऊ - त्या जावा	त्या जावे-, त्या जावां-

वापर : जावेकडे

आता सरावासाठी पुढीलप्रमाणे वर्गात संभाषण करू या.

संभाषणातील सहभागी : १) विद्यार्थी एक २) विद्यार्थी दोन ३) सगळे एकत्र

विद्यार्थी एक : लपूनछपून असं कोणाबद्दल बोलताय रे तुम्ही?

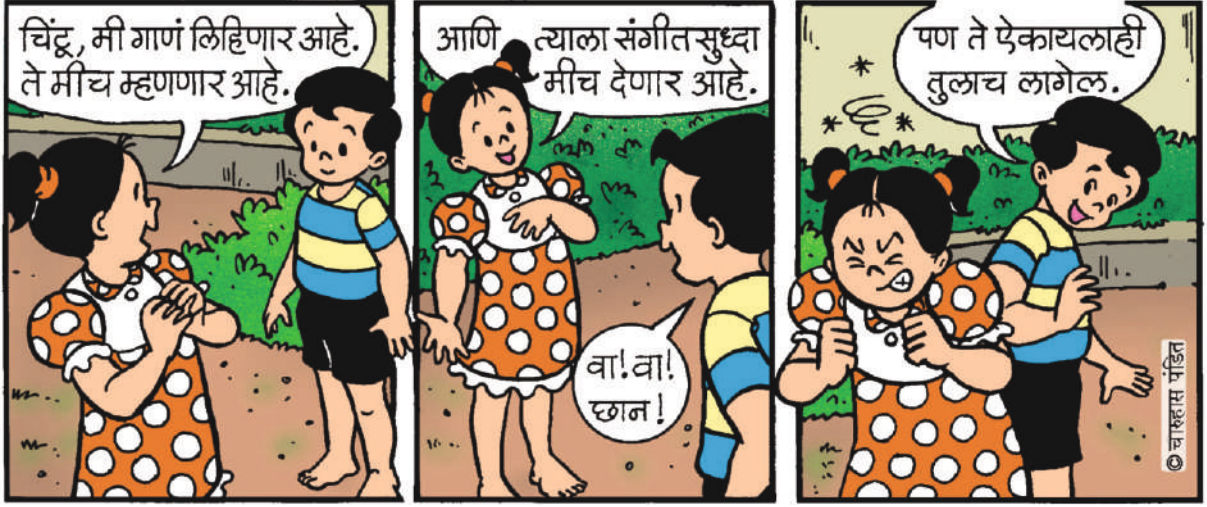
विद्यार्थी दोन : माझ्या काकूबद्दल.

सगळे : तुझ्या काकूबद्दल?

विद्यार्थी दोन : हो. माझ्या काकूबद्दल.

सगळे : मग लपूनछपून बोलायची काय गरज आहे? मोठ्याने बोला की.

(याचप्रमाणे- सासू, जाऊ, जादू, वाळू... वापरून वरीलप्रमाणे संभाषण करू या.)

दृष्टिक्षेप

नाम

तो दुरावा, ते दुरावे	ती उनाडकी, त्या उनाडक्या	ते नाते / ते नातं, ती नाती
तो घोटाळा, ते घोटाळे	ती फजिती, त्या फजित्या	ते पाळणाघर, ती पाळणाघरे / ती पाळणाघरं
तो गृहपाठ, ते -	ती पावती, त्या पावत्या	ते संकट, ती संकटे / ती संकटं
तो संस्कार, ते	ती टंचाई, त्या टंचाया	ते गुपित, ती गुपिते / ती गुपितं
तो प्रयोग, ते -	ती नजर, त्या नजरा	ते गाव, ती गावे / ती गावं
तो कार्यक्रम, ते -	ती मौज, त्या मौजा	ते स्थान, ती स्थाने / ती स्थानं
तो प्रयत्न, ते -	ती हौस, त्या हौसा	ते संमेलन, ती संमेलने / ती संमेलनं
तो गोंधळ,	ती वामकुक्षी	ते क्षेत्र, ती क्षेत्रे / ती क्षेत्रं
तो संवाद, ते -	ती कल्पना, त्या -	ते रंगमंदिर, ती रंगमंदिरे / ती रंगमंदिरं
तो विभाग, ते -	ती तऱ्हा, त्या -	ते आत्मचरित्र, ती आत्मचरित्रे / ती आत्मचरित्रं
तो वाद, ते -	ती माकडचेष्टा, त्या -	ते वचन, ती वचने / ती वचनं
तो नट, ते -	ती सूचना, त्या -	ते आश्वासन, ती आश्वासने / ती आश्वासनं
तो दिग्दर्शक, ते -		
तो सूत्रधार, ते -		
तो व्यत्यय, ते -		

आता मला हे येतं ...

कुटुंबातील वेगवेगळी नाती ओळखणे.

- ☐ उत्तम ☐ चांगलं ☐ जेमतेम ☐ फारच कमी

भेटवस्तू देणे / घेणे. कोणाला काय दिले?

- ☐ उत्तम ☐ चांगलं ☐ जेमतेम ☐ फारच कमी

षष्ठी नाम आणि सर्वनामांची रूपे

- ☐ उत्तम ☐ चांगलं ☐ जेमतेम ☐ फारच कमी

प्रश्नशब्द : कोणाचा

- ☐ उत्तम ☐ चांगलं ☐ जेमतेम ☐ फारच कमी

षष्ठीचे प्रत्यय आणि शुद्ध शब्दयोगी अव्यय 'च'

- ☐ उत्तम ☐ चांगलं ☐ जेमतेम ☐ फारच कमी

'रोजच्या रोज', 'आजच्या आज' असे वाक्प्रचार

- ☐ उत्तम ☐ चांगलं ☐ जेमतेम ☐ फारच कमी